

Varis, Anita un Selina Kazaki

VARIS KAZAKS

Latvijas lielākās dekoratīvo koku un krūmu stādudzētavas *Baltezers* saimnieks.

Latvijā ievēdis, aklimatizējis un dārzos palaidis tik daudz jaunu kokaugu sugu un šķirņu kā nevienš cits.

Smejas, ka nemaz neesot īsts dārznieks, – beidzis Aizupes meža tehnikumu un Latvijas Lauksaimniecības universitātes Mežsaimniecības fakultāti.

Sieva Anita – ainavu dizainere. Pie kokaudzētavas un ģimenes mājas projektējusi, iekārtojusi un kopj arī 8000 kvadrātmetru (gandrīz hektārs!) ainavisku stādījumu, kur katrs var smelties idejas un apskatīt, kādi pēc gadiem izaugs šogad stādītie kociņi.

Selina – jaunākā no Vara un Anitas bērniem.

Caur sirdi izaudzis koks

Nevajag ne uzvārdu, ne amatu. Pasaki, ka brauksi uz *Baltezeru* pie Vara, un visiem viss uzreiz top skaidrs. Tavam dārzam vajag brīnumu. Un *Baltezerā* pie Vara tu to dabūsi.

Katru gadu augusta pirmajā piektdienā un sestdienā – šogad 3. un 4. augustā – *Baltezerā* ir atvērto durvju dienas, kad visu var izstaigāt, apskatīt, izpētīt dārzu pilnā plaikumā un kārtīgi izrunāties ar saimnieku.

Dārznieks pret paša gribu

«Kāpēc izvēlējos nodarboties tieši ar dārzkopību, nevis kaut ko citu?» Varis pārjautā. «Es nemaz negribēju. Tā tikai sagadījās. Mans tētis strādāja te, bija toreizējās Inčukalna mežrūpniecības saimniecības stādudzētavas vadītājs. Man likās: ja neiešu mācīties meža lietas, nodarīšu viņam pāri.

Tēvs reizēm jautāja: «Vai tu jūti, kā zeme elpo?» Neko es nejutu. Tikai pēc gadiem sapratu, ko viņš gribēja teikt. Arī tagad jaunieši divdesmit gados to nezina. Tikai darot vienu vasaru, otru, sāk sajust. Kad vairs neskaties kalendārā, bet jūti, kad jāsēj, kad spraudņi

jāsprauž. Un pēkšņi saproti, ka zeme tiešām elpo.

Ar augiem, protams, esmu diezgan tuvu iepazīnis, un tie ir mani draugi, bet kā īsts dārznieks es vēl joprojām nejūtos. Savu tēti es uzskatu par īstu dārznieku. Dārzniekam jābūt brīvam kā māksliniekam. Bet īstam dārzniekam, tāpat kā īstam māksliniekam, ir arī savas īpatnības. Tētis, piemēram, gribēja, lai katru skujeni tieši iestāda ar pareizu orientāciju uz debespusēm un aplaista ar lejkanniņu, nevis no šļūtenes. Bet, kamēr es to daru, varētu pagūt vēl daudz ko citu. Ja es gribu izaudzēt vairāk, man tehnoloģija jāmaina. Tagad mums ir laistīšanas sistēma,

kas uzsilda ūdeni. Kādreiz paši limējām plēves podiņus, tagad ir pārstādīšanas mašīna, kas atbrīvo no fiziskā darba vai vismaz to paātrina. Un tehnoloģijas mums arī ļauj piedāvāt cilvēkiem stādus lētāk nekā tad, ja visu darītu ar rokām.

Dārzkopība man patīk, bet, jo vairāk ar to nodarbojos, jo mazāk esmu dārznieks, kļūstu par menedžeri vai vadītāju.»

Koku miljonārs

«Kopš 1972. gada šajā vietā ir kokaudzētava. Kādreiz te audzēja stādīņus mežam – miljoniem priežu un egļu. 1985. gadā tētis aizgāja pensijā, un par kokaudzētavas vadītāju kļuva es. Sarēķināju,

Kopts dārzs ir skaists jebkurā gadalaikā. Mēs pie Kazaku ģimenes ciemojāties aprīļa beigās. Nu jau kārtīgi apcirptās bumbiņas sen salapojušas un arī ziedētāju vairāk.

ka manā laikā vien vismaz 25 miljonus stādiņu esam devuši Latvijas mežiem. Nu jau tie ir paaugušies koki, un man, par to domājot, ir kolosāla izjūta.

Esmu diezgan patriotiski noskaņots cilvēks. Kad Latvija kļuva brīva, atcerieties, zaļie rīkoja akcijas – sadoties rokās, lai sargātu jūru no piesārņošanas. Redzēju, ka tie paši cilvēki, kas tikko stāvēja, rokās sadevušies, pēc tam turpat nomet hamburgeru papirus vai cigarešu galus. Sapratu, ka demonstrācijas un lozungi nav domāti man. Labāk audzēšu kokus, lai ražo skābekli. Tas būs mans zaļais virziens.

Sākumā mums dekoratīvo koku stādu nebija daudz. Tēvam tas bija kā vaļasprieks. Kopā braucām uz botānisko dārzu Salaspilī pie slavenā dendrologa Raimonda Cinovska. Daudz runājāmies, skatījāmies botāniskā dārza bagāto, unikālo kolekciju, un arī man tas *vīruss* pielipa.

Tēvam vairāk patika lapu koki, man – skujeņi. Diezgan daudz bija arī retumu. Pēc augiem ar zaporožecu braucām

450 kilometrus uz Lietuvu, bet ātri vien sapratām, ka ir pārāk sarežģīti tos atvest kaut vai tikai savam dārzam un ka varam tos izaudzēt paši. Mežinieki, kas brauca pēc priežu un egļu stādiem, skatījās un teica, ka arī tādus gribētu. Iedevām vienam, otram – pāris nedēļas jau mūsu dekoratīvo stādu krājumi bija iztukšoti. Audzēšana sākās gandrīz piespiedu kārtā.

Deviņdesmitajos gados pievērsāmies tikai dekoratīvajiem stādiem, un šobrīd mums to ir divdesmit hektāru. Tā kā dekoratīvos augus liekam podiņos, to šeit nav tik daudz kā kādreiz meža stādu. Bet miljons ir.

Diezgan daudz esam ieguldījuši, lai tos izaudzētu. Bet krīze mūs pamatīgi atsēdināja. Cilvēki cīnās ar kredītiem, lai paturētu savas mājas, un viņiem nav līdzekļu dārza stādīšanai.

Diemžēl diezgan daudz augu nākas pārstrādāt kompostā – atdot atpakaļ zemei. Vai man par to sāp sirds? Var jau sāpēt, bet es domāju citādi. Ka tikai ārējā čaula

pārvēršas par trūdu un atgriežas pie zemes, bet dvēsele nekur nepazūd. Arī auga dvēsele. Varbūt tā pamostas citā augā vai vēl tālāk. Tehnoloģiski augstāk attīstītajās valstīs – Vācijā, Holandē – apmēram no trešdaļas līdz pusei augu pārstrādā kompostā, un viņi par to neraud. Kvalitatīvākie paliek. Tētim nepatika pat tas, ka skuju kokus apgriez, veido vainagu. Bet es vairs negribu apraudāt katru audziņu. Dzīve jāpieņem tāda, kāda tā ir.»

Kāpēc vērts milēt kokus?

«Cilvēki smok pilsētās un debesskrāpjos. Atrāvušies no Dieva un dabas, jūtas kā bez pamata un varbūt pat neapzinās, ka to meklē. Bet meklē. Tāpēc viņi raujas ārā no pilsētas, būvē mājiņas un priecājas par mazo dārza pleķīti. Tās izjūtas, ko tu dārzā saņem... Dārzs ir tāpēc, lai radītu dvēselei prieku. Es ticu, ka paradīzes dārzu var radīt jau šajā dzīvē. Enerģijas, kas nāk no kokiem, ir tās, ko cilvēki meklē. Dzīvo gleznu. Arī izjūtas.

Vienam otram liekas, ka skuju koki nezied, bet, kad tie plaukst, kad eglītei ir gaiši zaļie dzinumīņi un sarkanie vai violetie čiekuriņi, tie ir tik kolosāli, ne sliktāki kā ziedi. Un dāvā milzīgu enerģiju.

Divainā kārtā vislabākās izjūtas man ir, esot kopā ar augiem. Jūs jau zināt, kādi ir cilvēki. Viņi paši nezina, ko dara. Mēs maldāmies pa šo pasauli. Pavaicāji cilvēkiem, vai viņi maz zina, ko grib? Vai es zinu? Jā, es zinu. Un to es arī daru. Tikai reizēm jāiet arī pie cilvēkiem. Jo mani sapņi – skaisti koki – nav viņu sapņi. Tāpēc mans uzdevums ir pārvērst tos arī par citu cilvēku sapņiem. Kā? Izaudzēt un parādīt augus tik skaistus, lai uzrunātu viņi paši – ar savu personību, savu krāšņumu. Lai uzmanība nebūtu jāpiesaista ar reklāmas un mārketinga trikiem un atlaižu sistēmām.

Reizēm es brīnos: mēs lepojāmies, ka sasniedzam milzīgus rādītājus alkohola ražošanā. Mums ir labākie ražotāji. Par ko liksmojam? Iestādīt mežu vai kokus būtu ▶▶

►► gan cilvēka veselībai, gan Dievam tīkama lieta. Bet, ja apreibinām savu tautu, par ko jāprieccājas? Tas ir pret manu saprašānu. Man ir svarīgi, lai tas, ko es daru, nebūtu pretrunā ar manu sirdsapziņu.

Šis ir dzīvesveids. Jo augi ir dzīvi. Un viss, kas ir dzīvs, nerēķinās ar to, ka tev ir darba laiks. Tā ir dzīvība, par kuru esi uzņēmis atbildību. Ja slimnīcas nodaļā ir mazi, tikko piedzimuši bērniņi, tu nevari teikt, ka piecos beigsi darbu un atnāksi rīt. Tāpat arī koku bērniņi – spraudeniņi – siltumnīcā gan jāapsmidzina, gan jāpavēdina tad, kad viņiem vajag, nevis tev gribas. Vai nu tu uzņemies atbildību par viņiem, vai ne. Ja darbs riebjas, tad varbūt darba laikiem ir nozīme. Bet, ja darbu uzskati par hobiju, tad ne.»

Nevajag visu

«Aizrāvos, līdz secināju, ka nav vērts vākt visu. Izlēmu, ka mēs atlasīsim to, ko dārzā var izmantot. Lai cilvēkam, kurš ar augiem veido sava dārza gleznu, būtu gan formas, gan krāsas, gan faktūras, ko izvēlēties. Vācam, bet pārbaudām un atlasām – no divdesmit hortenziju šķirnēm varbūt piecas. No desmitiem spireju, čūžu jeb klinšrozišu, veigelu, bārbeļu šķirņu – tās, kas vislabāk ziemo, vislabāk notur augumu, ilgāku laiku saglabā formu.

Cenšamies atlasīt to, kas ir praktisks. Tomēr arī saglabāt daudzveidību. Godīgi sakot, no biznesa viedokļa tas nav visai izdevīgi. Varbūt pat ir pilnīgi aplami. Ar kolēģiem gan tepat, Latvijā, gan Polijā esam runājuši, ka 20–30 vienības dod visu ienākumu. Šogad parēķināju, ka tikai

20–25 ziemciešu šķirnes no visām daudzajām veido 70–80 procentu ienākumu. Cilvēku izvēle ir diezgan šabloniska, turklāt tās, ko izvēlas, nemaz ar nav pašas labākās šķirnes.

Ilgi nemaz nezināju, cik nosaukumu man ir. Tikai nesen, kad sāku kārtīgu uzskaiti, noskaidroju, ka tomēr salasījies tik daudz – pieci, seši, septiņi simti šķirņu. Dārzā daudzās šķirnes nemaz nevar ielikt, citādi tā būs kolekcija, nevis ainaviski skaists dārzs.

Cik šķirņu cilvēks reāli var izmantot savā mazajā sešsimt kvadrātmetru dārziņā? Desmit? Divdesmit? Ja grib izveidot skaistu ainavu, nevar iestādīt kolekciju. Pat ne pie mums – 8000 kvadrātmetros. Kad Anita projektēja mūsu dārzu, gribēju, lai viņa ieliek vienu vai otru augu, kas man ļoti patīk. Bet īsti nebija, kur likt, jo tie

rada saraibinātību. Viņa prasīja trīsdesmit smukas vienas šķirnes spirejiņas, nevis no trīsdesmit šķirnēm pa vienai.

Modernajos dārzos, cik tad tur ir koku? Izstādēs redzam – nākotnes dārzā ir instalācijas un viens liks kociņš. Dārznieki arī saka: «Ai, mums šogad koki nav jāstāda, tikai zālieni jāšēj.» Koku daudzums dārzā arvien samazinās. Tāpat kā modernajos dzīvokļos – visu lieko ārā! Un tāpat arī dārzā stādījumu ir arvien mazāk.

600 vai 1200 kvadrātmetru dārziņš ir kā maza formāta glezniņa, kurā nevar ielikt lielu ozolu vai egli. Tomēr ozoliņš tur var būt, tikai mazāks. Vai – ja egle, ko tu esi izsapņojis, neatbilst dārza izmēram, tu to iestādi simboliski. Kā Japānā – bonsai ābelīte, kas zied un nes augļus kvadrātmetru lielā dārziņā, ir kā tas smilšu grauds, kurā ieraudzīt pasauli.

Man patīk Anglijas dārzi. Aizceļojām uz Japānu – arī tur bija skaisti, bet tur universitātes dārzā varēju nofotografēt pavisam nedaudz augu. Mājās savās dobēs pusstundā varu safotografēt divsimt puķīšu. Tad es sapratu, kādā milzīgā bagātībā mēs dzīvojam. Ziedu bagātībā. Skaidruma bagātībā. Japāņi iemācījušies mazā, necilā ziedīnā ieraudzīt pasauli. Mēs to nespējam ieraudzīt bagātā Jāņu pļavā. Tomēr Latvijā vēl stāda gan kokus, gan puķes, un lauku sētas mums arī vēl ir.

Naivi ir iedomāties, ka jādabū šurp Japāna. Mums jāierauga tas, kas Latvijā ir skaists. Plūmes, ķirši, ābeles ziedos ir tikpat skaisti kā Japānas dekoratīvie ķirši. Ābeļziedu jūra Rīgā – tā taču ir super, tāda pati kā sakuras ziedēšana Japānā. Kopš pabiju Japānā, es sapratu, cik svētīgi ir ieraudzīt to skaistumu, kas ir tavā acu priekšā. Ieraudzīt visu pasauli vienā ziedā vai smilšu graudā. Ne visas jaunās šķirnes un ne visos dārzos vajag.»